

DỊCH VỤ CUNG ỨNG HẠ TẦNG THANH TOÁN ĐIỆN TỬ TẠI VIỆT NAM: VAI TRÒ VÀ GIẢI PHÁP PHÁT TRIỂN

PGS., TS. Lê Văn Luyện *

Dịch vụ cung ứng hạ tầng thanh toán điện tử là một trong hai loại hình dịch vụ trung gian thanh toán theo cách phân loại của Thông tư số 39/2014/NHNN. Dịch vụ này đóng vai trò quan trọng trong sự phát triển của dịch vụ trung gian thanh toán nói chung và dịch vụ hỗ trợ thanh toán nói riêng bởi đây là dịch vụ tạo ra cơ sở hạ tầng kết nối để liên kết các chủ thể trong hoạt động thanh toán thông qua các kênh như di động, ví điện tử, internet và tương lai có thể là thẻ trả trước do tổ chức phi ngân hàng phát hành. Tại Việt Nam hiện nay, dịch vụ cung ứng hạ tầng thanh toán điện tử mới chỉ có dịch vụ chuyển mạch tài chính và dịch vụ cổng thanh toán điện tử. Dịch vụ bù trừ điện tử (chính là ACH - Automatic Clearing House) cho các giao dịch bán lẻ chưa xuất hiện, trực tiếp làm ảnh hưởng tới sự phát triển của các dịch vụ khác như thu hộ, chi hộ, dịch vụ chuyển tiền điện tử... Bài viết tập trung đưa ra giải pháp nhằm phát triển dịch vụ cung ứng cơ sở hạ tầng thanh toán tại Việt Nam sau khi đưa ra các minh chứng chỉ rõ vai trò của dịch vụ cung ứng cơ

sở hạ tầng thanh toán đối với sự phát triển của dịch vụ trung gian thanh toán nói riêng và thanh toán điện tử nói chung. Phương pháp nghiên cứu sử dụng là tổng hợp, thống kê dựa trên cách tiếp cận định hướng về dịch vụ trung gian thanh toán của Chính phủ, Ngân hàng Nhà nước (NHNN) cùng khảo sát thực tế tại Tổng công ty chuyển mạch tài chính Quốc gia (Banknetvn).

VAI TRÒ CỦA DỊCH VỤ CUNG ỨNG CƠ SỞ HẠ TẦNG THANH TOÁN ĐỐI VỚI DỊCH VỤ TRUNG GIAN THANH TOÁN

Theo Thông tư số 39/2014/NHNN ban hành ngày 11/12/2014 về hướng dẫn hoạt động của dịch vụ trung gian thanh toán, dịch vụ cung ứng hạ tầng thanh toán bao gồm ba loại hình dịch vụ cơ bản, đó là: dịch vụ chuyển mạch tài chính, dịch vụ bù trừ điện tử và dịch vụ cổng thanh toán điện tử.

Đóng vai trò như một dịch vụ quan trọng với quy mô lớn nhất phải kể đến dịch vụ chuyển mạch tài chính. Đây là dịch vụ cung ứng hạ tầng kỹ thuật để thực hiện tốt việc kết nối, truyền dẫn và xử lý dữ liệu điện tử để thực hiện các giao dịch thanh toán thông qua ATM, POS, Internet, điện

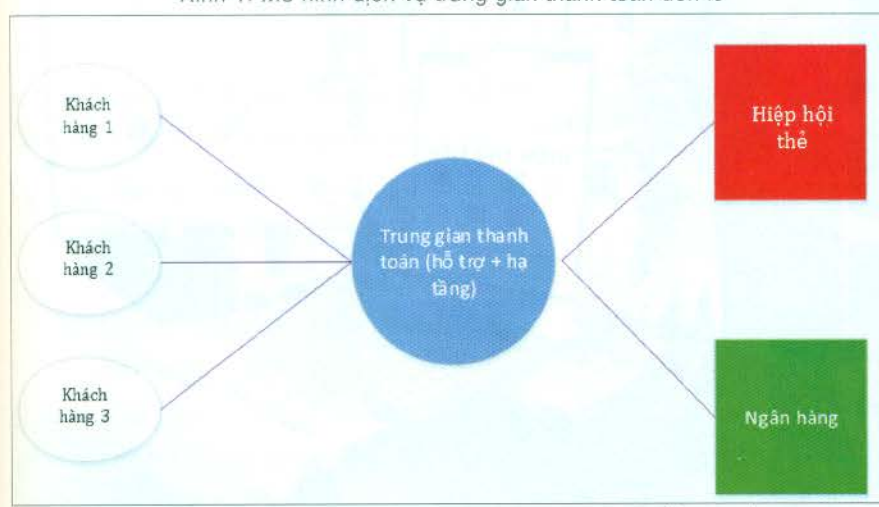
thoại di động và các kênh giao dịch điện tử khác giữa tổ chức cung ứng dịch vụ thanh toán và/hoặc giữa các tổ chức cung ứng dịch vụ trung gian thanh toán. Trong một nền kinh tế bao gồm nhiều đơn vị cung cấp dịch vụ ATM, POS..., dịch vụ chuyển mạch tài chính có chức năng kết nối các khách hàng từ các điểm giao dịch đó lại nhằm tạo điều kiện cho người sử dụng có thể thực hiện giao dịch tại các kênh (terminals) của người cung cấp thứ ba. Dịch vụ chuyển mạch tài chính còn có chức năng kết nối, truyền dẫn và xử lý dữ liệu giữa các đơn vị cung cấp dịch vụ hỗ trợ dịch vụ thanh toán và cả các đơn vị cung ứng dịch vụ như bù trừ điện tử, dịch vụ cổng thanh toán (xem mô hình kết nối tại hình 1 và 2).

Qua hai mô hình trên, có thể thấy một đơn vị cung cấp dịch vụ hạ tầng thanh toán điện tử có thể đồng thời là đơn vị cung cấp dịch vụ hỗ trợ thanh toán. Tuy nhiên, một đơn vị cung cấp dịch vụ hỗ trợ thanh toán chưa chắc làm được chức năng của đơn vị cung ứng hạ tầng thanh toán điện tử (trừ dịch vụ cổng thanh toán điện tử). Điều kiện cung ứng dịch vụ hạ tầng thanh toán khó hơn so với đơn vị cung ứng dịch vụ hỗ trợ thanh toán. Nhiều quốc gia trên thế giới bao gồm cả các quốc gia đang phát triển và cả quốc gia phát triển duy trì một tổ chức cung ứng dịch vụ hạ tầng thanh toán duy nhất nhằm

* Phó Giám đốc Học viện Ngân hàng

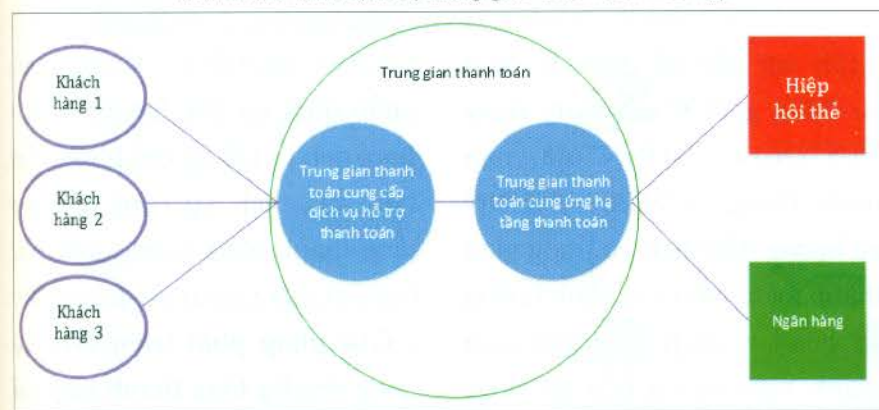

Hình 1: Mô hình dịch vụ trung gian thanh toán đơn lẻ

Nguồn: Banknetvn, 2014

Hình 2: Mô hình dịch vụ trung gian thanh toán kết hợp

Nguồn: Banknetvn, 2014

tập trung sự quản lý của Nhà nước đối với hệ thống thanh toán bán lẻ. Điều này bị chỉ trích bởi các học giả theo trường phái tự do cạnh tranh khi họ cho rằng các tổ chức đều có thể cung cấp các dịch vụ trung gian thanh toán, cả hai loại hình dịch vụ. Tuy nhiên, đối với sự phát triển của công nghệ thông tin, vấn đề rủi ro, rửa tiền, tội phạm an ninh mạng, việc duy trì một hệ thống hạ tầng thanh toán (đặc biệt đối với chuyển mạch tài chính và bù trừ tự động - ACH) cần được ưu tiên hơn. Sự tồn tại của tổ chức cung ứng hạ tầng thanh toán điện tử giúp vấn đề chia sẻ chi phí giữa khách hàng và các đơn

vị cung ứng dịch vụ thanh toán được giải quyết. Nhờ đó, nhiều khách hàng sẽ được thu hút tham gia vào dịch vụ trung gian thanh toán hơn, dẫn tới sự phát triển của dịch vụ thanh toán điện tử. Thanh toán điện tử phát triển, tới lượt nó, đẩy nhanh tiến độ thanh toán không dùng tiền mặt của nền kinh tế, góp phần hạ giá thành sản phẩm, tăng lợi ích cho người tiêu dùng.

GIẢI PHÁP PHÁT TRIỂN DỊCH VỤ CUNG ỨNG HẠ TẦNG THANH TOÁN TẠI VIỆT NAM

Định hướng phát triển dịch vụ trung gian thanh toán nói chung

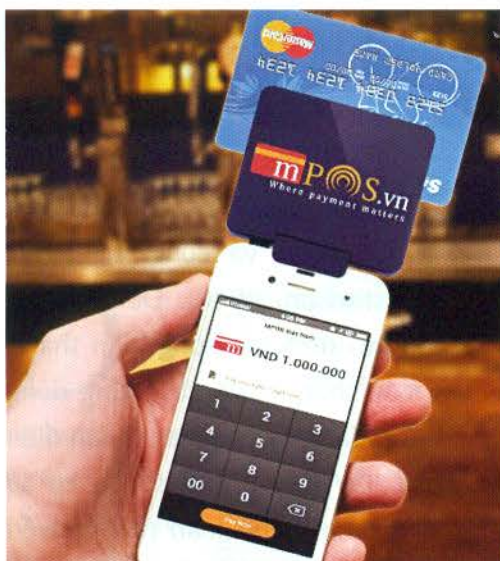
Vai trò của dịch vụ trung gian

thanh toán, đặc biệt là dịch vụ cung ứng hạ tầng thanh toán đối với thanh toán điện tử trên thế giới nói chung đã được nhiều nghiên cứu đề cập đến (Lê Văn Luyện và cộng sự, 2014; Kristinsson, 2000). Đối với Việt Nam, dịch vụ trung gian thanh toán thực sự đã có những đóng góp đáng kể cho thanh toán điện tử. Cụ thể, nhờ dịch vụ cơ sở hạ tầng thanh toán như chuyển mạch tài chính, cổng thanh toán điện tử, các giao dịch qua các trang mua bán qua mạng đã tăng dần về mặt số lượng và giá trị. Sự kết nối giữa các thẻ từ các ngân hàng riêng lẻ vào hai hệ thống chuyển mạch riêng biệt đã tạo điều kiện thanh toán qua cổng thông tin của nhiều trang bán hàng online. Hơn nữa, các dịch vụ hỗ trợ thanh toán mới ra đời được 5 năm nay như ví điện tử cũng đã bắt đầu tạo sự an tâm trong mua bán sản phẩm dịch vụ trên Internet. Để phát triển dịch vụ trung gian thanh toán hơn nữa nhằm tạo ra sự phát triển của thanh toán điện tử, NHNN đã có những định hướng cụ thể như sau:

Thứ nhất, về khía cạnh quản lý dịch vụ trung gian thanh toán

- Tập trung hoàn thiện các thông tư hướng dẫn về thanh toán không dùng tiền mặt và hướng dẫn về dịch vụ trung gian thanh toán.

- Tập trung nghiên cứu về quản lý tiền điện tử và ảnh hưởng của tiền điện tử đối với chính sách

Thanh toán điện tử phát triển, đẩy nhanh tiến độ thanh toán không dùng tiền mặt của nền kinh tế, góp phần hạ giá thành sản phẩm, tăng lợi ích cho người tiêu dùng

tiền tệ.

- Quản lý chặt chẽ trong việc cấp phép các tổ chức hoạt động trong lĩnh vực cung ứng dịch vụ trung gian thanh toán.

- NHNN giám sát chặt chẽ các tổ chức cung ứng dịch vụ trung gian thanh toán ở các nội dung như: (i) giám sát việc tuân thủ và đáp ứng các điều kiện cấp phép, (ii) giám sát định kỳ và đột xuất hoạt động của các tổ chức này nhằm phát hiện và dự báo các khả năng xảy ra rủi ro trong quá trình hoạt động.

Thứ hai, về khía cạnh phát triển dịch vụ trung gian thanh toán

- NHNN định hướng xây dựng trung tâm chuyển mạch tài chính và trung tâm bù trừ tự động duy nhất nhằm tạo ra cơ sở hạ tầng để các dịch vụ hỗ trợ thanh toán phát triển.

- Xây dựng các tiêu chuẩn sử dụng chung về cơ sở hạ tầng kỹ thuật phục vụ cho các dịch vụ liên quan tới tiền điện tử.

Đối với vấn đề quản lý dịch vụ trung gian thanh toán, ngày 11/12/2014, NHNN đã ban hành Thông tư 39/2014/NHNN về hướng dẫn dịch vụ trung gian thanh toán. Như vậy, định hướng về quản lý dịch vụ trung gian thanh toán về cơ bản đã được hoàn thiện vào cuối năm 2014. Điều này thể hiện nỗ lực của NHNN nói chung và Vụ Thanh toán nói riêng trong việc cung ứng một cơ sở pháp lý chính thức quản lý dịch vụ này, tạo điều kiện cho các đơn vị cung ứng dịch vụ hoạt động trong một khung pháp lý thống nhất.

Đối với khía cạnh phát triển dịch vụ trung gian thanh toán, NHNN đã nhấn mạnh tới vấn đề phát triển dịch vụ cung ứng hạ tầng thanh toán thông qua việc sắp xếp, định hướng hoạt động của một Công ty cổ phần Chuyển mạch Tài chính Quốc gia duy nhất - Banknetvn. Hành động cụ thể là sự sáp nhập của VNBC - Công ty cổ phần Thẻ thông minh

Vina và Smartlink - Công ty cổ phần dịch vụ Thẻ Smarlink vào Banknetvn. Để có thể phát triển hơn nữa dịch vụ cung ứng hạ tầng thanh toán trong tương lai, bài viết đưa ra giải pháp sau đây:

Giải pháp phát triển dịch vụ cung ứng hạ tầng thanh toán tại Việt Nam

Một trong những nhân tố quyết định sự phát triển của dịch vụ trung gian thanh toán phát triển chính là sự phát triển của dịch vụ cung ứng cơ sở hạ tầng thanh toán bao gồm: dịch vụ chuyển mạch tài chính và dịch vụ thanh toán bù trừ điện tử tự động (ACH) và dịch vụ cổng thanh toán. Khi các dịch vụ cung ứng cơ sở hạ tầng này phát triển, các dịch vụ trung gian thanh toán khác như dịch vụ thu hộ, chi hộ, dịch vụ ví điện tử, dịch vụ chuyển tiền điện tử sẽ dễ dàng phát triển nhờ sự gia nhập ngành của ngày càng nhiều các công ty cung ứng dịch vụ trung gian thanh toán, tạo ra sự cạnh tranh, phát triển về sản

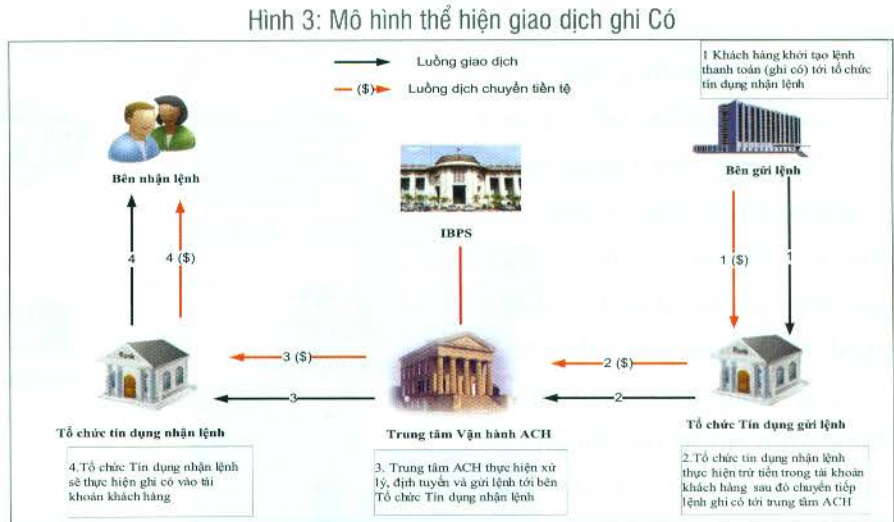
phẩm, chất lượng phục vụ đối với khách hàng.

Sau khi sáp nhập hai hệ thống chuyển mạch để Việt Nam có một hệ thống chuyển mạch tài chính duy nhất, việc xây dựng, kết nối hệ thống chuyển mạch tài chính của Việt Nam với nước ngoài cần được đầu tư. Hình thành một hệ thống chuyển mạch có thể kết nối với các giao dịch quốc tế sẽ tạo điều kiện thúc đẩy thanh toán điện tử nói riêng và thương mại điện tử nói chung.

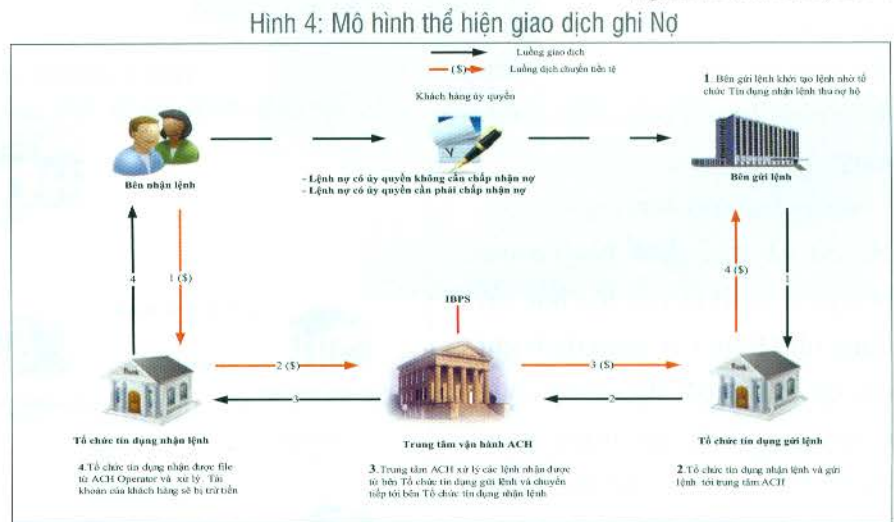
Đối với dịch vụ thanh toán bù trừ bán lẻ, một hệ thống ACH chuyên biệt, duy nhất cần được xây dựng tại Việt Nam. Việt Nam nên chọn mô hình ACH duy nhất bởi vì một số nguyên nhân sau:

(i) Kinh nghiệm từ các quốc gia trên thế giới như Nhật Bản (Zengin), Trung Quốc (CUP), Hàn Quốc, Singapore, Thái Lan... cho thấy mỗi quốc gia chỉ nên vận hành một ACH duy nhất. Tuy vấn đề độc quyền sẽ cản trở sự phát triển của dịch vụ thanh toán bù trừ nhưng lợi ích đem lại từ việc tiết kiệm các chi phí giao dịch, chi phí giám sát, chi phí kết nối có thể bù đắp được vấn đề cạnh tranh suy giảm.

(ii) Mô hình một ACH duy nhất sẽ góp phần tạo lập một hạ tầng thanh toán bán lẻ tập trung, thống nhất giữa các ngân hàng, các công ty trung gian thanh toán và các đơn vị cung ứng hàng hóa dịch vụ bán lẻ.

Nguồn: Banknetvn, 2014

Nguồn: Banknetvn, 2014

(iii) Hệ thống ACH duy nhất tạo điều kiện thuận lợi cho việc quản lý giám sát từ NHNN và các cơ quan quản lý, dễ dàng hơn để hệ thống thanh toán bù trừ liên ngân hàng (IBPS) thực hiện xử lý quyết toán cho các thành viên tham gia hệ thống ACH.

(iv) Một hệ thống ACH duy nhất sẽ tạo điều kiện cho việc kết nối với các hệ thống ACH của các nước khác, giúp tiết kiệm nguồn lực và chi phí của các doanh nghiệp và xã hội khi đầu tư cho các hệ thống ACH có cùng chức năng xử lý.

(v) Hệ thống ACH giúp các

ngân hàng dễ dàng hơn trong việc quản lý, vận hành các hệ thống kết nối với hệ thống ACH, loại trừ được tình trạng phát triển nhỏ lẻ, tự phát; tình trạng không đồng bộ về các tiêu chuẩn kỹ thuật, nghiệp vụ thanh toán bán lẻ và tình trạng không liên thông giữa các hệ thống thanh toán.

Hệ thống ACH tại Việt Nam sẽ tập trung chính vào triển khai các dịch vụ bao gồm: giao dịch ghi có, giao dịch ghi nợ; kiểm soát hạn mức; bù trừ, quyết toán; đối chiếu, tra soát và xử lý sai lệch; vắn tin, báo cáo; xác thực điện tử. (Hình 3, 4) - Các giao dịch

Bảng 1: Lộ trình thiết lập hệ thống ACH bán lẻ tại Việt Nam

Nội dung	2015	2016	2017	2018	Từ 2020
Thành lập tổ nghiên cứu về ACH	Banknetvn				
Phê duyệt dự án đầu tư hệ thống ACH	NHNN, Chính phủ				
Xây dựng và ban hành các văn bản, quy định về hệ thống ACH quốc gia		NHNN			
Đầu tư xây dựng hệ thống ACH		Banknetvn			
Ban hành tiêu chuẩn kỹ thuật, nghiệp vụ và đào tạo cho các thành viên	Banknetvn				
Ban hành quy trình vận hành ACH	Banknetvn				
Xây dựng hạn mức thanh toán, cung cấp thông tin lưu ký, điều chỉnh giấy tờ để tăng/giảm hạn mức		Trung tâm lưu ký Chứng khoán			
Ban hành quy trình vận hành ACH nội bộ		Tổ chức thành viên			
Đầu tư xây dựng giao diện, tiến hành kết nối với trung tâm vận hành ACH		Tổ chức thành viên			
Vận hành hệ thống ACH		Banknetvn			
Kiểm tra, giám sát, đánh giá hoạt động của hệ thống ACH quốc gia		NHNN			

Nguồn: Tác giả và nhóm nghiên cứu

sát, đối chiếu của NHNN. Hệ thống ACH sẽ bắt đầu được vận hành từ năm 2016. Để có thể vận hành được một cách an toàn, phòng ngừa rủi ro thanh khoản, từ năm 2015 và muộn nhất tới trước thời điểm ACH đi vào hoạt động trong năm 2016, trung tâm lưu ký chứng khoán cần thực hiện công tác lưu ký các giấy tờ có giá để xây dựng hạn mức. Trong quá trình vận hành về sau, mọi điều chỉnh về hạn mức cũng cần được kiểm soát đảm bảo các giấy tờ có giá được lưu giữ đầy đủ.

KẾT LUẬN

Vai trò quan trọng của dịch vụ trung gian thanh toán nói chung và các dịch vụ hạ tầng thanh toán nói riêng là không thể phủ nhận

đối với sự phát triển của thanh toán điện tử. Phát triển dịch vụ hạ tầng thanh toán nằm trong định hướng của NHNN và trong thực tế cũng cho thấy, NHNN đã triển khai các định hướng của mình. Bài viết trình bày vai trò của dịch vụ cung ứng hạ tầng thanh toán thông qua chức năng truyền dẫn, kết nối, xử lý dữ liệu điện tử giữa các khách hàng, tổ chức thể. Chức năng này giúp cho chi phí giao dịch giữa các chủ thể giảm, tăng sự luân chuyển vốn trong nền kinh tế, tạo ra lợi ích cho người tiêu dùng. Nghiên cứu chỉ ra ngoài việc tiếp tục phát triển dịch vụ chuyển mạch tài chính, dịch vụ bù trừ tự động ACH cũng cần tiếp tục đầu tư phát triển nhằm tạo điều kiện phát triển

dịch vụ thu hộ, chi hộ và dịch vụ hỗ trợ thanh toán khác. Lộ trình phát triển dịch vụ bù trừ tự động được nghiên cứu đề xuất dựa trên định hướng và khảo sát từ phía Tổng công ty chuyển mạch tài chính Quốc gia Việt Nam.■

TÀI LIỆU THAM KHẢO:

Banknetvn, 2014, Hệ thống thanh toán bù trừ tự động (ACH), Tọa đàm khoa học: Lựa chọn mô hình hệ thống thanh toán bù trừ điện tử tự động (ACH) phục vụ các giao dịch thanh toán bán lẻ tại Việt Nam, Hà Nội.

Kristinsson, T., 2000, Payment intermediation - evolution and current status, Monetary Bulletin: A Quarterly Publication of the Central Bank of Iceland.

Lê Văn Luyện và cộng sự, 2014, Định hướng phát triển và giải pháp quản lý dịch vụ trung gian thanh toán ở Việt Nam, Đề tài NCKH cấp ngành 2013 (Chưa công bố).

Phạm Tiến Dũng (Banknetvn), 2014, Hiện trạng dịch vụ trung gian thanh toán, Kỷ yếu Tọa đàm khoa học "Giải pháp phát triển và quản lý dịch vụ trung gian thanh toán tại Việt Nam, NXB Dân Trí: Hà Nội.